

Συνθέτοντας έναν ρυθμό

Απόστολος Σιόντας

Κηφισιά 2008

Αντί προλόγου

Το κεφάλαιο αυτό δεν περιέχεται στην διδακτέα ύλη ούτε των ωδείων, ούτε των μουσικών σχολείων στην Ελλάδα.

Προκειμένου ο μαθητής να λύνει ασκήσεις ισότητας μεταξύ των αξιών χωρίς κανένα μουσικό νόημα, για την κατανόηση των αξιών των μέτρων αλλά και γενικότερα για τον ρυθμό, βρίσκω πάρα πολύ ενδιαφέρον αλλά και δημιουργικό να διδάξω στους μαθητές από την αρχή πως μπορούμε να φτιάξουμε ένα ρυθμό ξεκινώντας από την συμπλήρωση δυο μέτρων μέχρι την σύνθεση ολόκληρου τραγουδιού και όχι μόνο.

Οι σημειώσεις αυτές αποτελούν μέρος της μεθόδου, διότι ένα πολύ μεγάλο κομμάτι διδάσκεται βιωματικά.

Θα ήταν παράληψη να μην αναφέρουμε ότι κάτι αντίστοιχο ζητιέται στις εξετάσεις των θεωρητικών στην Αγγλία.

Κάθε γνήσιο αντίγραφο φέρει την πρωτότυπη υπογραφή του συγγραφέα

Απόστολος Σ. Σιόντας
Μιλτιάδου 1 145 62, Κηφισιά
Τηλ. 2108019544

1 Ομοιότητα και αντίθεση

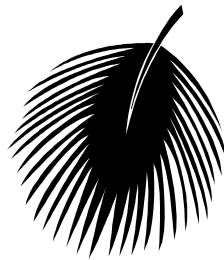
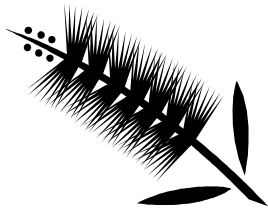
Σε κάθε μουσική σύνθεση, όσο μικρή και αν είναι, υπάρχουν διάφορα στοιχεία¹ που συνήθως μοιάζουν μεταξύ τους λιγότερο ή περισσότερο, δημιουργώντας κάποια ενότητα και **ομοιομορφία**, ή είναι εντελώς διαφορετικά δημιουργώντας **αντίθεση**.

Συνεχή επανάληψη των ίδιων στοιχείων δημιουργούν μονοτονία και χάνεται το ενδιαφέρον, ενώ γράφοντας συνεχώς διαφορετικές ιδέες, δημιουργούν σύγχυση και καταστρέφουν την ενότητα του κομματιού.

Ο συνθέτης λοιπόν προσεκτικά αλλά και με φαντασία, πρέπει να σχεδιάσει το έργο του ούτως ώστε να έχει ισορροπία, ενότητα αλλά ταυτόχρονα να είναι και ενδιαφέρον.

Αυτό μπορεί να γίνει με τα διάφορα στοιχεία της μουσικής.

Εμείς θα εφαρμόσουμε τις παραπάνω αρχές (για την ομοιότητα και την αντίθεση) για να συνθέσουμε ένα ρυθμό.

¹ Στοιχεία της μουσικής εννοούμε την μελωδία, τον ρυθμό, την αρμονία-συνήχηση, τα όργανα (ηχόχρωμα) και την ενορχήστρωση, τον τρόπο γραψίματος (μονοφωνία, πολυφωνία) κλπ. Όπως ένας αρχιτέκτονας σχεδιάζει με πολύ προσοχή το έργο του, έτσι και ο συνθέτης με σχέδιο και φαντασία πρέπει να σχεδιάσει και να διευθετήσει τα διάφορα στοιχεία της μουσικής.

2 Μέθοδος - Τρόπος εργασίας

Στην αρχή θα πρέπει να γράψουμε μια “απάντηση²” δύο μέτρων σε ένα δοσμένο ρυθμό, επίσης δύο μέτρων, συμπληρώνοντας έτσι μια μουσική φράση των 4 μέτρων.

Το μέτρο θα είναι σε, 2/4 ή 3/4 ή 4/4.

Ο ρυθμός θα ξεκινάει στο ισχυρό του μέτρου.

Αν και δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες σύνθεσης αναφέρουμε κάποιες οδηγίες που θα μας βοηθήσουν να φθάσουμε σε ένα καλό αποτέλεσμα.

Τι να αποφεύγω

Έστω ότι μας δίδεται ο παρακάτω ρυθμός.

α) Μια απάντηση σαν και αυτή να μην έχει σωστές αξίες αλλά είναι μάλλον κενή:

β) Επίσης ακριβής επανάληψη του ίδιου ρυθμού στο μέτρο 3, 4 αν και είναι σωστή ρυθμικά και συμβαίνει συχνά στη μουσική, δεν είναι το ζητούμενο στην άσκησή μας, διότι στην ουσία δεν έχουμε δημιουργήσει τίποτε δικό μας.

γ) Το τέλος της φράσης χρειάζεται κάποια προσοχή. Έτσι για να δημιουργήσουμε το αίσθημα του τέλους θα πρέπει η τελευταία μας νότα, να ακούγεται στην αρχή κάποιου χρόνου του τελευταίου μέτρου.

Απάντηση σαν αυτή δεν είναι δεκτή.

² Μπορούμε να θεωρήσουμε τα πρώτα δυο μέτρα σαν μια ερώτηση και τα επόμενα δυο σαν να είναι η απάντηση της, όπως ακριβώς θα κάναμε στον γραπτό λόγο π.χ.

Ποιο ήταν αυτό το κομμάτι που έπαιξες στο πιάνο; Αυτό το κομμάτι ήταν μια σονατίνα του Clementi.

Τι μπορώ να κάνω

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω θα πρέπει να παρατηρήσουμε τον ρυθμό των δυο πρώτων μέτρων και να δώσουμε μια απάντηση που θα μοιάζει λιγότερο ή περισσότερο, ή να έρχεται σε αντίθεση χρησιμοποιώντας εντελώς διαφορετικό υλικό από τα δυο πρώτα μέτρα.

Παραδείγματα όπου φαίνονται μερικές από τις δυνατότητες:

1) Τα μέτρα 1 και 3 έχουν τον ίδιο ρυθμό.

2) Το 2^ο και 3^ο μέτρο έχει τον ίδιο ρυθμό.

3) Το 2^ο και 4^ο έχει τον ίδιο ρυθμό.

4) Να μην υπάρχουν καθόλου επαναλήψεις και όλα τα μέτρα να έχουν διαφορετικό ρυθμό. Προσέξτε όμως ότι τα μέτρα 3, 4 είναι σαν να προέρχονται (έγινε μια μικρή παραλλαγή) από το 1^ο και το 2^ο μέτρο.

Επίσης θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα δυο τελευταία μέτρα, ισορροπούν τα πρώτα δύο, ή ακόμα, ότι τα δυο τελευταία μέτρα απαντούν στα πρώτα δύο.

1 — $\frac{2}{4}$ | | | |

2 — $\frac{3}{4}$ | | | |

3 — $\frac{2}{4}$ | | | |

4 — $\frac{2}{4}$ | | | |

5 — $\frac{3}{4}$ | | | |

6 — $\frac{3}{4}$ | | | |

7 — $\frac{2}{4}$ | | | |

8 — $\frac{4}{4}$ | | | |

9 — $\frac{4}{4}$ | | | |

10 — $\frac{3}{4}$ | | | |

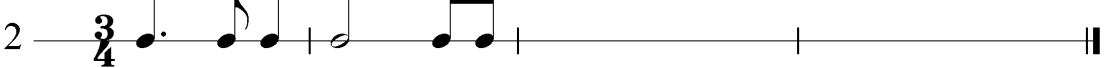
11 — $\frac{4}{4}$ | | | |

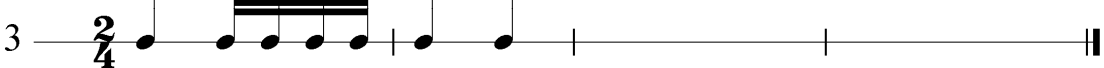
The image shows ten musical staves, numbered 12 through 21. Each staff begins with a time signature and is followed by a rhythmic pattern of notes and rests. The patterns are as follows:

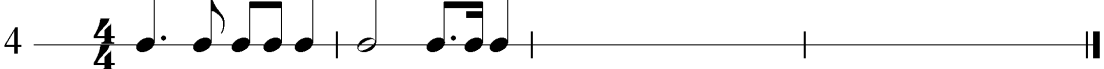
- Staff 12: $\frac{2}{4}$ time signature. Notes: quarter, quarter, dotted quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 13: $\frac{3}{4}$ time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 14: $\frac{4}{4}$ time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 15: $\frac{2}{4}$ time signature. Notes: quarter, eighth, eighth, eighth, eighth, quarter, quarter, quarter.
- Staff 16: $\frac{2}{4}$ time signature. Notes: quarter, eighth, eighth, eighth, eighth, quarter, quarter, quarter.
- Staff 17: $\frac{3}{4}$ time signature. Notes: quarter, eighth, eighth, eighth, eighth, quarter, quarter, quarter.
- Staff 18: $\frac{4}{4}$ time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 19: $\frac{2}{4}$ time signature. Notes: eighth, eighth, eighth, eighth, quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 20: $\frac{3}{4}$ time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter.
- Staff 21: $\frac{3}{4}$ time signature. Notes: quarter, eighth, eighth, eighth, eighth, quarter, quarter, quarter.

Περισσότερο υλικό για εξάσκηση

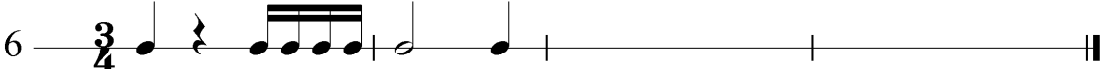
1 $\frac{2}{4}$

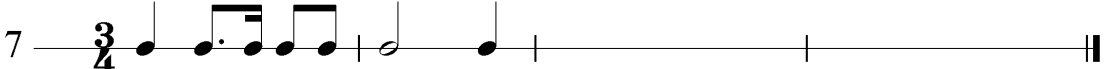
2 $\frac{3}{4}$

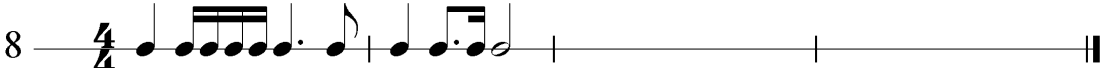
3 $\frac{2}{4}$

4 $\frac{4}{4}$

5 $\frac{3}{4}$

6 $\frac{3}{4}$

7 $\frac{3}{4}$

8 $\frac{4}{4}$

9 $\frac{4}{4}$

10 $\frac{3}{4}$

11 $\frac{4}{4}$

12 $\frac{4}{4}$

5 Μια γενική παρατήρηση για το σωστό γράψιμο του ρυθμού.

Η σωστή γραφή, σκοπό έχει να μπορεί ο ερμηνευτής όχι μόνο να ξεχωρίζει τους χρόνους στο μέτρο, αλλά και την κάθε νότα μέσα σε κάθε χρόνο, δηλ. που είναι ακριβώς τοποθετημένη. Έτσι θα μπορεί να διαβάζεται ευκολότερα το μουσικό κείμενο.

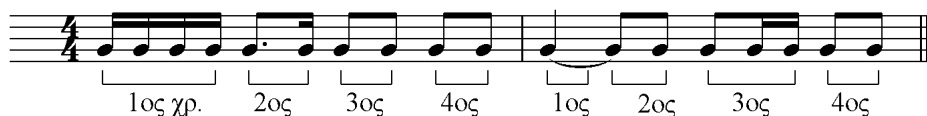
Αν και υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στην γραφή, μπορούμε να έχουμε έναν γενικό κανόνα.

Οργανώνουμε τις νότες σε ομάδες σε κάθε χρόνο του μέτρου ενώνοντας τις ουρές τους.

Οι παρακάτω αξίες:

Θα γραφούν έτσι:

Αποκλίσεις από αυτόν το γενικό κανόνα είναι ότι σε μέτρο , 2/4 ή 3/4 ή 4/4

- Τέσσερα συνεχόμενα όγδοα τα γράφω αντί για
- Έξι όγδοα στο μέτρο 3/4 γράφονται και έτσι
- Χρήση παρεστιγμένων αξιών αντί για
- Οι συγκποπές γράφονται αντί για

Έτσι λοιπόν το παράδειγμά μας γράφεται καλύτερα ως:

Δημιουργώντας έναν ρυθμό

1 Πάνω απ' όλα η μορφή - το σχέδιο

Έχοντας αφομοιώσει την ύλη του πρώτου επιπέδου μπορούμε να προχωρήσουμε σε καινούργια ύλη.

Τώρα δίδεται μόνο ένα μέτρο ρυθμός ή και λιγότερο και πρέπει ο μαθητής να συμπληρώσει τα τέσσερα μέτρα. Επίσης τα ρυθμικά σχήματα θα είναι πιο ενδιαφέροντα.

Εκτός από τα προηγούμενα μέτρα προστίθενται τα μέτρα 3/8 2/2 3/2 4/2.

Ο ρυθμός πάλι ξεκινάει στην θέση δηλαδή στην αρχή του μέτρου.

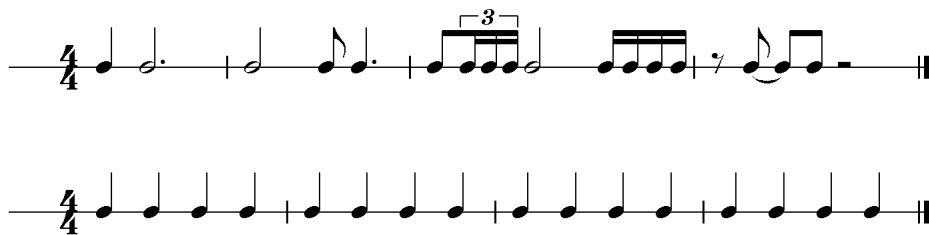
Η μουσική φράση είναι συνήθως 4 μέτρα, η οποία ακολουθείται από μια δεύτερη φράση για να γίνει μια περίοδος των 8 μέτρων, άλλα 8 μέτρα μουσικής μας κάνουν ένα μεγαλύτερο μέρος των 16 μέτρων κ.ο.κ. Αυτός είναι ένας τρόπος να χτίζει κανείς την μουσική του.

2 Μέθοδος - Τρόπος εργασίας

Τι να αποφεύγω

Θυμίζοντας τα περί ομοιότητας και αντίθεσης πρέπει να τονίσουμε ότι δεν αρκεί να γράψουμε κάποιες σωστές αξίες στη σειρά, π.χ.

στα παρακάτω παραδείγματα το μεν πρώτο είναι μουσικά χωρίς σχήμα και νόημα, το δε δεύτερο είναι εντελώς αδιάφορο και κενό.

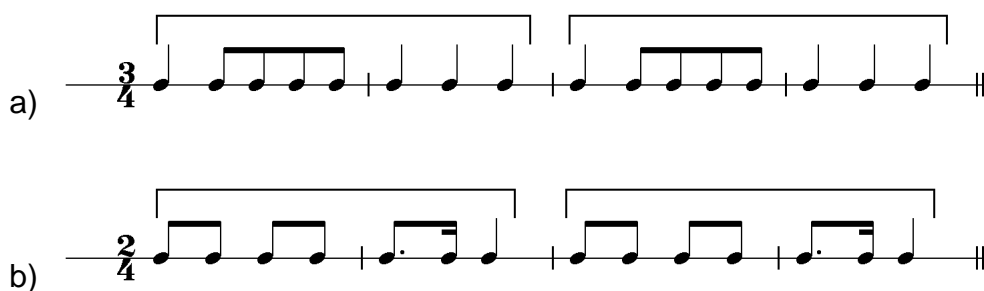
Τι μπορώ να κάνω

Ο ρυθμός μας πρέπει να έχει μουσικό νόημα και σχήμα.

Θυμίζουμε κάποιες από τις δυνατότητες που υπάρχουν.

- 1) Οι ρυθμικές αξίες τελειώνουν σε ένα πλήρη χρόνο, ίσως και έτσι ♩ αντί για ♩
- 2) Ο ρυθμός του 1^{ου} και 2^{ου} μέτρου επαναλαμβάνονται ακριβώς στο 3^ο και 4^ο.

Τα 4 μέτρα χωρίζονται σε δυο μέρη των 2 μέτρων.

- 3) Η ίδια εντύπωση δημιουργείται εάν τα δύο μέρη αρχίζουν με τον ίδιο ρυθμό,

a)

b)

ή τελειώνουν με τον ίδιο ρυθμό

c)

4) Άλλες επαναλήψεις στα μέτρα είναι συνηθισμένες

a)

b)

c)

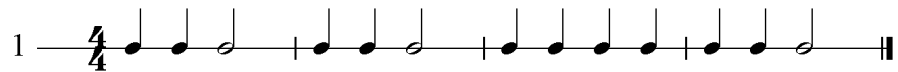
d)

5) Επίσης φράσεις χωρίς καθόλου επαναλήψεις

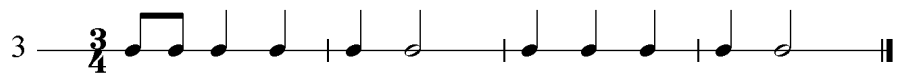
a)

3 Παραδείγματα

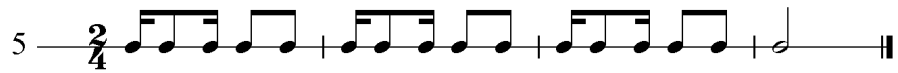
Στα παρακάτω παραδείγματα δείξτε με μια αγκύλη τις επαναλήψεις.

1 — $\frac{4}{4}$

2 — $\frac{2}{4}$

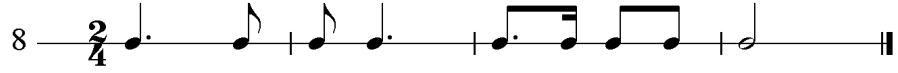
3 — $\frac{3}{4}$

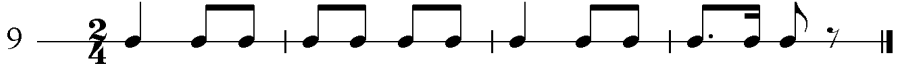
4 — $\frac{4}{4}$

5 — $\frac{2}{4}$

6 — $\frac{3}{4}$

7 — $\frac{4}{4}$

8 — $\frac{2}{4}$

9 — $\frac{2}{4}$

10 — $\frac{4}{4}$

11 — $\frac{3}{8}$

12 — $\frac{3}{8}$

4 Ασκήσεις

Συνεχίστε φτιάχνοντας έναν ρυθμό 4 μέτρα. Πειραματιστείτε

α) με διαφόρων ειδών επαναλήψεις, και

β) με ρυθμούς όπου τα 2 τελευταία μέτρα είναι πιστή επανάληψη. των δύο πρώτων μέτρων

1 — $\frac{2}{4}$

2 — $\frac{3}{4}$

3 — $\frac{4}{4}$

4 — $\frac{2}{4}$

5 — $\frac{3}{8}$

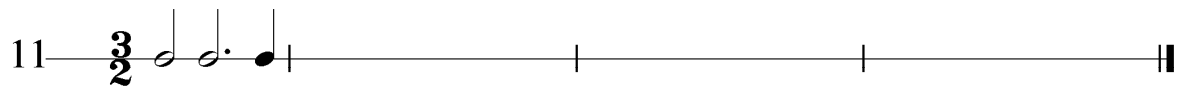
6 — $\frac{4}{4}$

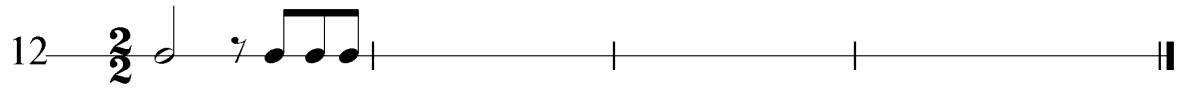
7 — $\frac{3}{4}$

8 — $\frac{4}{4}$

9 — $\frac{4}{2}$

10 — $\frac{2}{4}$

11 $\frac{3}{2}$

12 $\frac{2}{2}$

13 $\frac{3}{4}$

14 $\frac{4}{4}$

15 $\frac{2}{4}$

16 $\frac{2}{4}$

17 $\frac{3}{8}$

18

19 $\frac{2}{4}$

20 $\frac{3}{4}$

Περισσότερο υλικό για εξάσκηση.

1 $\frac{2}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

2 $\frac{3}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

3 $\frac{4}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

4 $\frac{4}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

5 $\frac{3}{8}$ \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

6 $\frac{4}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

7 $\frac{3}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

8 $\frac{4}{4}$ \bullet \bullet \bullet \bullet \bullet | | | |

1 Σύνθετα μέτρα

Σε όλα τα μέτρα που μελετήσαμε έως τώρα ο χρόνος (παλμός) ήταν απλός, αυτό σημαίνει ότι μπορεί να διαιρεθεί στα δύο.

Ένας χρόνος (όπως στα 2/4 3/4 4/4) για παράδειγμα μπορεί να διαιρεθεί σε

Ομοίως ένας χρόνος (όπως στα 2/2 3/2 4/2) μπορεί να διαιρεθεί σε δύο ή

έναν χρόνο (στα 3/8) σε δύο

Υπάρχει ένα άλλο είδος χρόνου, ο **σύνθετος χρόνος**.

Ο σύνθετος χρόνος χωρίζεται στα τρία, και γράφεται σαν παρεσιγμένη νότα π.χ. η

οποία μπορεί να διαιρεθεί στα .

Σε αυτό το επίπεδο όλα τα σύνθετα μέτρα θα έχουν για χρόνο ένα τέταρτο παρεσιγμένο

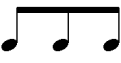
()

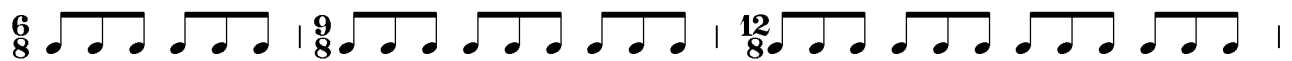
Θα χρησιμοποιήσουμε τρία καινούργια μέτρα:

6/8 που σημαίνει ότι έχουμε 2 παρεσιγμένα τέταρτα στο μέτρο,

9/8 που σημαίνει ότι έχουμε 3 παρεσιγμένα τέταρτα στο μέτρο,

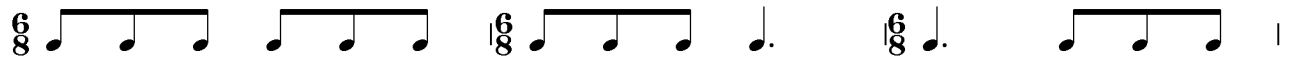
12/8 που σημαίνει ότι έχουμε 4 παρεσιγμένα τέταρτα στο μέτρο.

Όταν ένα χωρίζεται σε τρία όγδοα, τότε ενώνονται ανά τρία:

2 Ομαδοποιώντας νότες και παύσεις στα σύνθετα μέτρα 6/8 9/8 12/8

Οι νότες λοιπόν που γεμίζουν ένα σύνθετο χρόνο ομαδοποιούνται όπως:

Ένας σύνθετος χρόνος μπορεί να χωρίζεται σε ή ή (και όχι ή)

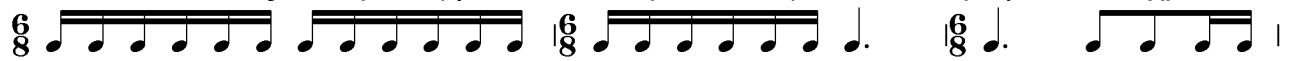
Προσέξτε ότι τα παραπάνω όγδοα δεν γράφονται (έξι όγδοα ενωμένα δηλώνουν μέτρο 3/4).

Επειδή, η ομαδοποίηση των φθόγγων πρέπει να δείχνει που ξεκινάει ο κάθε χρόνος

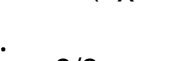
συζεύξεις διαρκείας θα πρέπει να χρησιμοποιούνται: (όχι

, που πάλι δηλώνει μέτρο 3/4).

Δέκατα έκτα καθώς και όγδοα (ή και συνδυασμοί αυτών) ενώνονται μαζί σε κάθε χρόνο:

Αλλά σε 6/8 9/8, και 12/8 νότες που γεμίζουν δύο χρόνους γράφονται (όχι)

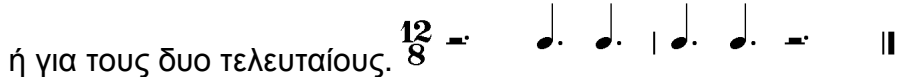
Μία νότα που γεμίζει ένα ολόκληρο μέτρο γράφεται σε 9/8, και σε 12/8

Ένας χρόνος παύση σε μέτρο 6/8, 9/8, ή 12/8 πρέπει να γραφτεί $\dot{\zeta}$ ή $\dot{\zeta}$ γ ..
 Όπως και στους απλούς χρόνους κάθε χρόνος θέλει μια καινούργια παύση.
 Για παράδειγμα δεν υπάρχει άλλο σωστό γράψιμο για τα παρακάτω:

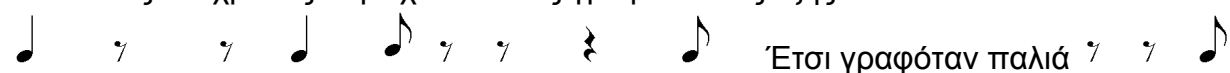
(εκτός αν κάθε $\dot{\zeta}$ αντικαταστεί με $\dot{\zeta}$ γ)

Επίσης, σε 12/8 μια παύση $\dot{\zeta}$ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τους πρώτους δύο χρόνους

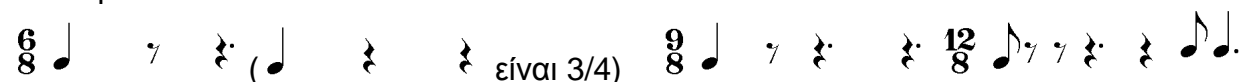

Σε όλα τα σύνθετα μέτρα, ένα ολόκληρο άδειο μέτρο σημειώνεται με $\dot{\zeta}$ (χωρίς την τελεία).

Όταν ένας $\dot{\zeta}$ χρόνος περιέχει παύσεις γράφονται ως εξής:

Να θυμάσαι ότι (με την παραπάνω εξαίρεση) κάθε νέος χρόνος χρειάζεται καινούργια παύση.

Παύσεις δέκατων έκτων γράφονται όπως και στους απλούς χρόνους. Με άλλα λόγια μια παύση δέκατου έκτου πρέπει να συμπληρωθεί και να ολοκληρωθεί το όγδοο που ανήκει προτού γραφούν άλλες παύσεις. $\dot{\zeta}$ γ γ γ $\dot{\zeta}$ και όχι $\dot{\zeta}$ γ γ $\dot{\zeta}$.

Στο παράδειγμα η παύση δέκατου έκτου ακολουθεί τον γενικό κανόνα, ότι κάθε καινούργιος χρόνος χρειάζεται καινούργια παύση.

Οι ενωτικές γραμμές μπορεί να περνάνε και πάνω από τις παύσεις.

Για παράδειγμα, $\dot{\zeta}$ γ γ $\dot{\zeta}$ δείχνει καθαρά ότι πρόκειται για έναν σύνθετο χρόνο παρά να είναι γραμμένο ως: $\dot{\zeta}$ γ γ ή $\dot{\zeta}$ γ γ , που δεν είναι και τόσο ξεκάθαρο.

3 Μέθοδος - Τρόπος εργασίας

Οι ρυθμοί που μελετήσαμε έως τώρα άρχιζαν στο πρώτο χρόνο του μέτρου, στη θέση όπως λέγεται.

Στα παραδείγματα οι ρυθμοί ξεκινάνε πριν από τον πρώτο χρόνο του πρώτου μέτρου. (θυμίζουμε ότι τα μέτρα αριθμούνται από το πρώτο πλήρες μέτρο). Αυτό το είδος της αρχής μια φράσης λέγεται άρση ή ανάκρουση (levare)

α) **Allegro ritmico**

β) **Allegro marziale**

γ) **Andante con moto**

δ) **Andante con moto**

ε) **Andante con moto**

στ) **Minuetto**

ζ) **Andante**

Προσέξτε ότι οι χρόνοι του τέταρτου μέτρου μαζί με τους χρόνους πριν από την πρώτη διαστολή, μας κάνουν ένα ολόκληρο μέτρο.

Τέσσερα μέτρα ρυθμού σε 3/4 για παράδειγμα περιέχουν συνολικά 12 χρόνους (4X3) χωρίς να έχει σημασία πόσοι χρόνοι υπάρχουν στην αρχή.

Ομοίως σε μέτρο 4/4 περιέχονται 16 χρόνοι.

Αυτό δεν είναι αυστηρός κανόνας αλλά συμβαίνει πολύ συχνά ιδίως σε απλά τραγούδια, χορούς και εμβατήρια για τον εξής απλό λόγο, να μπορεί η μουσική χωρίς να χαλάσει ο ρυθμός να επαναληφθεί όσες φορές χρειάζεται.

Οι ρυθμοί που ξεκινάνε πριν από τον πρώτο χρόνο δηλαδή ξεκινάνε με άρση είναι σχεδόν παρόμοιοι με αυτούς που μελετήσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια.

Για παράδειγμα το δεύτερο μισό μπορεί να είναι ακριβής επανάληψη του πρώτου μισού

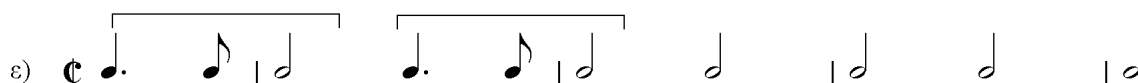
ή το δεύτερο μισό να είναι σχεδόν το ίδιο όπως το πρώτο

Ή τα δύο μισά να ξεκινάνε με ίδιο ρυθμό

Ή να υπάρχουν ρυθμικές επαναλήψεις

Ή και καθόλου επαναλήψεις

Στο έκτο παράδειγμα φαίνεται μια συνηθισμένη τακτική που την ονομάζουμε και «έτοιμος-εμπρός-μαρς»! Η τακτική είναι η εξής: επαναλαμβάνεται το ίδιο ρυθμικό μοτίβο τρεις φορές αλλά την τρίτη φορά συνεχίζει.

Παρακάτω φαίνεται η ίδια αρχή από το αργό μέρος του κονσέρτου για βιολί του Μπεετόβεν.

